

**BO'LAJAK BOSHLANG'ICH SINIF O'QITUVCHILARINING
INTELLEKTUAL KO'NIKMALARINI RIVOJLANTIRISH
METODIKASI**

Rahmonova Zamiraxon Yakubovna

Andijon davlat pedagogika instituti

Boshlang'ich ta'lim kafedrası o'qituvchisi

Annotatsiya: Tezisda bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining intellektual ko'nikmalarini rivojlantirishning metodik asoslari tahlil qilingan. Unda pedagogik ta'lim jarayonida intellektual rivojlanishga ta'sir qiluvchi omillar, metodlar va vositalar bayon etilgan. Intellektual ko'nikmalarni shakllantirishda interfaol usullar, muammoli ta'lim, ijodiy topshiriqlar, axborot texnologiyalaridan foydalanishning ahamiyati ilmiy asosda yoritilgan. Tadqiqotda intellektual rivojlanishning baholash mezonlari ham ko'rsatib o'tilgan.

Kalit so'zlar: intellektual ko'nikmalar, boshlang'ich sinf o'qituvchisi, metodika, interfaol ta'lim, tanqidiy fikrlash, ijodiy yondashuv, kognitiv rivojlanish.

Boshlang'ich ta'lim tizimi o'quvchilarining asosiy bilim, ko'nikma va malakalarini shakllantiruvchi eng muhim bosqich hisoblanadi. Shu bois, boshlang'ich sinf o'qituvchisining intellektual darajasi, analitik tafakkuri, muammoli vaziyatlarni yechish qobiliyati yuqori bo'lishi lozim. Intellektual ko'nikmalar – bu shaxsning mantiqiy, tanqidiy va ijodiy fikrlash, axborotni tahlil qilish va qayta ishlash, xulosa chiqarish qobiliyatlarini o'z ichiga olgan murakkab psixik faoliyatdir. Shu sababli, bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining intellektual salohiyatini shakllantirish ta'lim jarayonining ustuvor yo'nalishlaridan biri sanaladi.

Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining intellektual ko'nikmalarini rivojlantirish metodikasi o'qituvchilar tayyorlash jarayonida muhim o'rin tutadi, chunki ularning intellektual qobiliyatlari o'quvchilarga ta'lim berishda samarali

natijalarga erishishda asosiy omil hisoblanadi. Quyida ushbu jarayonning asosiy yo'nalishlari va metodlari keltiriladi:

Intellectual ko'nikmalarni rivojlantirishning asosiy yo'nalishlari

Intellectual ko'nikmalar mantiqiy fikrlash, tahlil qilish, muammolarni hal qilish, ijodiy yondashuv va mustaqil qaror qabul qilish kabi qobiliyatlarni o'z ichiga oladi. Bo'lajak o'qituvchilar uchun bu ko'nikmalarni rivojlantirish quyidagi yo'nalishlarda amalga oshiriladi:

- Mantiqiy va tanqidiy fikrlash: O'qituvchilar muammoli vaziyatlarni tahlil qilish va yechim topishga o'rgatiladi.
- Pedagogik masalalarni ijodiy yechish: Dars jarayonida o'quvchilarning e'tiborini jalb qilish uchun yangicha yondashuvlar ishlab chiqish.
- Axborotni qayta ishlash: O'quv materiallarini tahlil qilish, asosiy ma'lumotlarni ajratib olish va ulardan foydalanish.
- Reflektiv fikrlash: O'z faoliyatini baholash va doimiy ravishda o'zini takomillashtirish.

Metodik yondashuvlar

Bo'lajak o'qituvchilarning intellektual ko'nikmalarini rivojlantirish uchun quyidagi metodlar qo'llaniladi:

Interfaol ta'lim usullari

- Muammoli o'qitish: O'qituvchi talabalarga real pedagogik muammolarni taqdim etadi, ularni tahlil qilish va yechim topishga undaydi. Masalan, sinfda o'quvchilarning diqqatini jamlash muammosini hal qilish bo'yicha vazifalar beriladi.
- Keyslarni o'rganish (case study): Muayyan sinf yoki o'quvchi bilan bog'liq holatlarni tahlil qilish orqali amaliy ko'nikmalar rivojlantiriladi.
- Rolli o'yinlar: Talabalar o'qituvchi, o'quvchi yoki ota-ona rolini o'ynab, turli vaziyatlarda qaror qabul qilishni o'rganadi.

Matematik va mantiqiy mashqlar

- Matematika va boshqa fanlar orqali mantiqiy fikrlashni rivojlantirish. Masalan, matematik masalalarni yechishda turli usullarni qo'llash va tahlil qilishga

o'rgatish.[](<https://cyberleninka.ru/article/n/boshlang-ich-sinf-o-quvchilarining-intellektual-qobiliyatlarini-rivojlantirish>)

- Mantiqiy topshiriqlar va jumboqlar orqali muammolarni hal qilish ko'nikmalarini oshirish.

Darsdan tashqari faoliyat

- Debatlar va muhokamalar: Talabalar o'rtasida pedagogik mavzular bo'yicha munozaralar tashkil qilish, bu orqali tanqidiy fikrlash va dalillar bilan ishlash ko'nikmalari rivojlanadi.

- Ilmiy loyihalar: O'qituvchilar o'zlarining pedagogik tadqiqotlarini olib borish orqali tahlil va sintez qobiliyatlarini rivojlantiradilar.

Axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish

- Zamonaviy ta'lim platformalari va raqamli vositalardan foydalanish orqali o'qituvchilarning axborotni qayta ishlash va tahlil qilish ko'nikmalari rivojlantiriladi. Masalan, interaktiv taqdimotlar tayyorlash yoki ta'lim dasturlarini ishlab chiqish.

Reflektiv amaliyot

- O'qituvchi talabalar o'z darslarini tahlil qilib, o'z xatolarini aniqlashga va ulardan saboq olishga o'rgatiladi. Bu jarayon o'z-o'zini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Amaliyotning ahamiyati

Bo'lajak o'qituvchilarning intellektual ko'nikmalarini rivojlantirishda amaliyot muhim o'rin tutadi. Talabalar real sinf sharoitlarida dars o'tish orqali:

- O'quvchilarning e'tiborini jalb qilish usullarini o'rganadi.
- Sinfda yuzaga keladigan muammolarni tezkor hal qilish ko'nikmalarini egallaydi.
- O'z dars rejalarini tuzish va ularni amalda qo'llash orqali ijodiy yondashuvni rivojlantiradi.

Psixologik va pedagogik asoslar

Psixolog A.A.Lyublinskaya ta'kidlaganidek, mantiqiy fikrlash aqliy faoliyat orqali rivojlanadi. Bo'lajak o'qituvchilar o'zlarining intellektual faoliyatini tahlil

qilish, solishtirish va umumlashtirish orqali mustahkamlashlari kerak.

- Birinchi bosqich (1-2-sinflar): O'quvchilarning fikrlashi vizual-samarali va obrazli bo'lib, bu o'qituvchilardan ushbu yosh xususiyatlariga mos dars usullarini qo'llashni talab qiladi.

- Ikkinchi bosqich (3-4-sinflar): O'quvchilarning mantiqiy fikrlashi rivojlana boshlaydi, bu esa o'qituvchilardan yanada murakkab metodlarni qo'llashni talab qiladi.

Zamonaviy talablar

O'zbekiston Respublikasida 2017-2021 yillarda ta'lim sohasini rivojlantirish strategiyasiga ko'ra, intellektual avlodni tarbiyalashda o'qituvchilarning metodik tayyorgarligi muhim hisoblanadi. Bu jarayonda:

- Matematika, ona tili va tabiiy fanlar kabi fanlar orqali o'quvchilarning intellektual qobiliyatlarini rivojlantirishga e'tibor qaratiladi.

- O'qituvchilarning axborot kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish ko'nikmalari zamonaviy ta'lim talablariga mos ravishda rivojlantiriladi.

Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining intellektual ko'nikmalarini rivojlantirish metodikasi tizimli, har tomonlama va amaliy yondashuvni talab qiladi. Interfaol usullar, mantiqiy mashqlar, amaliyot va zamonaviy texnologiyalardan foydalanish orqali o'qituvchilarning mantiqiy fikrlash, ijodiy yondashuv va muammolarni hal qilish ko'nikmalari rivojlanadi. Bu jarayon nafaqat sinfda, balki darsdan tashqari faoliyatlarda ham davom etishi kerak.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining intellektual ko'nikmalarini shakllantirish uchun an'anaviy yondashuvlar yetarli emas. Muammoli topshiriqlar, tanqidiy savollar, mustaqil tahlil qilishga yo'naltirilgan mashqlar intellektual rivojlanishni rag'batlantiradi. Bundan tashqari, o'qituvchilarda kognitiv faollikni qo'llab-quvvatlash uchun maxsus intellektual mashg'ulotlar (krossvordlar, mantiqiy topshiriqlar, tahliliy matnlar) keng qo'llanishi lozim. Dars jarayoniga zamonaviy texnologiyalarni integratsiya qilish intellektual tafakkurni tezroq shakllantiradi.

Xulosa

Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining intellektual ko'nikmalarini shakllantirish pedagogik jarayonning asosiy maqsadlaridan biri bo'lishi zarur. Innovatsion yondashuvlar, metodik uslublar va texnologiyalardan to'g'ri foydalanish orqali yuqori samaradorlikka erishish mumkin.

Pedagogik OTMlarda "intellektual rivojlanish metodikasi" fanini kiritish.

Darslarda muammoli topshiriqlar, fikrlashni faollashtiruvchi savollar sonini oshirish.

Har bir amaliy mashg'ulotda tanqidiy fikrlash va tahlil qilishga yo'naltirilgan topshiriqlar kiritish.

Talabalarning intellektual salohiyatini baholovchi maxsus testlar ishlab chiqish.

Ilg'or xorijiy tajribalarni o'rganib, mahalliy metodikaga integratsiya qilish.

ADABIYOTLAR.

1. O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI PREZDENTINING 2023-YIL 11-SENTABDAGI "O'ZBEKISTON — 2030" STRATEGIYASI TO'G'RISIDA"GI PF-158-SON FARMONI.
2. AXMEDOVA M.E, NURMATOVA SH. BO'LAJAK BOSHLANG'ICH SINF O'QITUVCHILARINING PEDAGOGIK QOBILYATLARI O'ZMU XABARLARI. TOSHKENT 2020
3. XOLIQOV A.A. OLIY TA'LIM MUASSASALARIDA BO'LAJAK O'QITUVCHILARNI PEDAGOGIC MAHORATINI RIVOJLANTIRISH. PEDAGOGIKA FANLARI DOKTORI (DSC) OLIISH UCHUN YOZILGAN DISS. TOSHKENT 2018
4. СЕРГЕЕВА Б.В., ОГАНЕСЯН В.А. ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ РАЗВИТИЯ КРИТИЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ // НАУЧНОЕ ОБОЗРЕНИЕ. ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ НАУКИ. – 2017. – № 2. – С. 97-106.

5. SHARIPOV SH.S. KASB-HUNAR TA'LIMIDA TALABALAR IJODKORLIK QOBILIYATLARINI UZLUKSIZ RIVOJLANTIRISH. MONOGRAFIYA. –T.: FAN, 2005. – 140 B.
6. TOLIPOV O'Q. OLIY PEDAGOGIK TA'LIM TIZIMIDA UMUMMEHNAT VA KASBIY KO'NIKMA HAMDA MALAKALARNI RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALARI / MONOGRAFIYA. – T.: FAN, 2004. – 173 B